

بهداشت بهداشت

دانش و تجارب مدیران ارشد و خبرگان درروند

توسعه شبکه های بهداشتی ایران

مؤلفان
کلیسری ابرینی
رحمت الله باغی
سید مهرداد سلوین
سید علیرضا متولیان
حسام رحمتیان پورخانی
محمدعلی فیاض پختی
محمدحسین شاکری
بهنام هنرور
سولماز قهرمانی

عنوان و نام پدیدآور	بهداشت بهداشت/ تألیف کامران باقری لیکرانی... (و دیگران).
مشخصات نشر	تهران : انتشارات خسروی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	۷۰۲ص؛ مظهر، جدول، نمودار.
شابک	978-600-209-160-4
وضعیت فهرست نویسی	فبا
یادداشت	تألیف کامران باقری لیکرانی، رحمت الله حافظی، سیدمحمد علویان، سیدعلیرضا منویان، حسام رمضانپور حاکمی، محمدعلی قاضیپشتی، محمدحسین شاکری، بهنام هرنز، سولماز فورمانی.
یادداشت	کتابنامه به صورت زیرجوشی.
موضوع	بهداشت -- ایران
موضوع	بهداشت -- ایران -- برنامه ریزی
موضوع	سلامت عمومی -- ایران
موضوع	سلامت عمومی -- ایران -- برنامه ریزی
شماره افزوده	باقری لیکرانی، کامران. ۱۳۳۳ -
رده بندی کنگره	۶۱۹ / ۱۳۹۳۹۸۵
رده بندی دیویی	۶۲۱/۱۰۶۸
شماره کاتالانسی ملی	۲۶۸-۶۵۹

عنوان:	بهداشت بهداشت
تألیف:	دکتر کامران باقری لیکرانی و همکاران
ناشر:	انتشارات خسروی
قطع:	رزیری
توبت چاپ:	اول ۱۳۹۳
تیراژ:	۱۰۰۰ جلد
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۲۰۹-۱۶۰-۴
قیمت:	۱۰۹۰۰ تومان

انتشارات خسروی:

خیابان انقلاب، بین خیابان وصال و قدس، کوچه اسکو، پلاک ۲۳، واحد ۵
تلفن: ۶۶۴۹۰۷۱۹-۶۶۴۹۰۷۲۰-۶۶۴۹۱۰۲۹ فاکس: ۶۶۴۵۰۶۴۸

من، پنجم اسفند سال ۱۳۱۶ در آستارا در خانواده‌ای بسیار فقیر متولد شدم. در زمان اقامت ما در آستارا، زندگی خیلی مشقت‌باری داشتیم. دوران کودکی من، مصادف با حکومت پیشووری در آذربایجان بود. در آن زمان، دستگاه پیشووری به این اتهام که پدرم جاسوس است، ما را تحت فشار زیادی قرار داد. دو کلاس اول تحصیلات ابتدایی را در این شهر گذراندم. بعد از آن، به علت انتقال شغل پدرم به رشته به آن‌جا نقل مکان کردم.

در رشت هم، زندگی سختی داشتیم. من برادری داشتم که مشغول به تحصیل در دانش‌سرای عالی بود. ایشان بعد از اتمام تحصیلاتش، معلم شده و به رشت آمد. ایشان خاله‌ای اجاره کرد و به تبع آن، ما در آن خانه زندگی مستقلی را شروع کردیم. بدین ترتیب ما از زندگی فقرانه خارج شدیم. شرکت نفت ایزم گروهی را به انگلستان دارد. من در امتحان مربوط به این ایزم شرکت کردم و جزء ۲۰ نفره پذیرفته شده در آن آزمون شدم. این موضوع همزمان با هنگامی بود که من در کنکور دانشگاهها شرکت کرده و در رشته پزشکی دانشگاه تهران پذیرفته شدم. بدین ترتیب، من با دو گزینه بسیار ارزنده روبرو شدم و در نهایت، دانشگاه پزشکی تهران را انتخاب کردم. من به دانشگاه در سال ۱۳۳۶ اتفاق افتاد و در سال ۱۳۴۳ فارغ التحصیل شدم. بعد از آن، برای انجام خدمت سربازی به سپاه بهداشت رفتم. محل خدمتم در روستای گراب در استان خراسان بود. برای انجام خدمت سربازی به سپاه بهداشت در استان خراسان رفتم. در آنجا، من به پایان خدمت رسیدم. در آنجا، من به پایان خدمت رسیدم.

دکتر شامل شادپور

من کامل شادپور، در سال ۱۳۱۶ در شهر رشت متولد شدم. سه فرزند خانواده ما در ایران و دو فرزند دیگر، خارج ایران متولد شده بودند. اگرچه خانواده‌ای معمولی و متعارف بودیم، اما شاید به دلیل آموخته‌ها و تعاملاتی که به سبب زندگی در خارج کشور فراهم آمده بود، با همسایگان و نزدیکانمان از نظر نوع رفتار، نشست و برخاست و حتی نوع تغذیه اندکی متفاوت بودیم.

در خانواده ما، سه تربیتی، بسیار مورد توجه و منظم بود. این نظم گاهی حتی برای بزرگواران هم سخت می‌گرفت و نوعی نظم و انضباط پادگانی را پدید می‌آورد.

پس از اتمام تحصیلات، من به تهران رفتم و در آنجا، من به پایان خدمت رسیدم. در آنجا، من به پایان خدمت رسیدم.

پس از اتمام تحصیلات، من به تهران رفتم و در آنجا، من به پایان خدمت رسیدم. در آنجا، من به پایان خدمت رسیدم.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با همکاری دوستانم آقایان دکتر پیلرودی و دکتر وکیل، تجارب خود را در قالب کتابی با عنوان نگارش بر بهداشت، درمان و آموزش نیروی انسانی پزشکی تدوین کردیم. که این کتاب مبنای بسیار از تحولات در نظام بهداشت و درمان کشور گردید. در این کتاب، هم‌چنین به موضوعات جمعیتی و تنظیم خانواده نیز با توجه بسیار پرداختیم.

دیگر اعضا، طرح‌های گسترش شبکه‌های بهداشتی کشور را به عنوان عضو این ستاد فعال شده و با همکاری دشواری‌های فراوانی مواجه بودیم و از تیم‌های مبارزه با مالاریا بسیار کمک گرفتیم. از سوی دیگر، با بهره‌رسانی بلوک‌های آموزشی بهورزان، مراکز آموزشی بهورزی را رمانداری کردیم.

هم‌اکنون و پس از دوران بازنگی، من کماتان به عنوان مشاور وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با معاونت هماهنگی این وزارت‌خانه همکاری دارم.

۵.....	فهرست مطالب
۸.....	دیباجه
۱۰.....	به قلم آقای دکتر مرندی
۱۲.....	پیش گفتار

زندگی نامه ها

۱۹.....	دکتر سید علیرضا مرندی
۲۱.....	دکتر محمدعلی برزگر
۲۲.....	دکتر حسن وکیل
۲۳.....	دکتر حسین هاشم افشاری
۲۵.....	دکتر سیروس پارسا رودی
۲۶.....	دکتر کامل شادپور
۲۹.....	دکتر بیژن صدری زاده

تاریخچه بهداشت عمومی در ایران

۳۰.....	مروری بر تاریخچه بهداشت در ایران
۳۲.....	تشکیل مجلس حافظ الصّحه
۳۶.....	قرنطینه
۳۷.....	واکسیناسیون
۳۹.....	تشکیل شورای عالی صّحه و اداره صّحه عمومی

توسعه بهداشت عمومی در ایران از زبان پیشگامان

۴۰.....	توسعه بهداشت عمومی در سالهای پیش از پیروزی انقلاب اسلامی ایران
۴۴.....	تشکیل وزارت بهداری و تحولات آن تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی
۴۸.....	وضعیت بهداشتی کشور طی دو دهه پیش از انقلاب اسلامی
۴۸.....	توسعه اقدامات بین المللی در ایران
۵۳.....	تأسیس سپاه بهداشت
۵۸.....	راه اندازی پایلوت شبکه های بهداشتی
۷۸.....	برخی از خدمات و نوآوری های مهم
۷۸.....	مبارزه با اسهال
۷۹.....	زیج حیاتی، ابزاری برای پایش آماره های حیاتی

۸۱.....	نقاط قوت و ضعف طرح
۸۳.....	توسعه شبکه های بهداشتی در سراسر کشور
۸۴.....	آخرین وضعیت شبکه های بهداشتی پیش از پیروزی انقلاب اسلامی

توسعه بهداشت عمومی در کشور پس از پیروزی انقلاب اسلامی

۸۶.....	وضعیت بهداشت کشور در سال های آغازین پیروزی انقلاب اسلامی
۸۶.....	بهداشت
۸۷.....	پرستار و پرستار
۸۸.....	ارتباطات بین المللی

۸۹	جنگ تحمیلی
۹۱	توسعه تفکر بهداشت عمومی
۹۸	واکسیناسیون سراسری، نخستین اقدام در مسیر توسعه بهداشت عمومی
۱۰۴	مبارزه با بیماری‌های اسهالی
۱۰۸	طرح گسترش شبکه‌های بهداشتی در سطح کشور
۱۰۸	تدوین طرح
۱۱۴	تصویب طرح در مجلس شورای اسلامی
۱۱۷	پیاده‌سازی طرح
۱۳۳	نظارت و پایش مستمر بر پیشرفت طرح
۱۳۶	توسعه خانه‌های بهداشت توسط دانشگاه‌های علوم پزشکی
۱۴۶	ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز برای توسعه بهداشت
۱۴۹	نتایج به دست آمده از گسترش شبکه‌های بهداشتی
۱۴۹	حاجت نظر مسئولین عالی‌رتبه کشور
۱۵۲	تعجب سازمان‌ها بین‌المللی
۱۵۹	ساختار شبکه
۱۵۹	خانه بهداشت
۱۶۰	مرکز بهداشتی- درمانی روستایی
۱۶۱	مرکز بهداشت شهرستان
۱۶۱	بیمارستان شهرستان
	یکپارچه‌سازی و توسعه خدمات بهداشتی
۱۶۳	ادغام خدمات بهداشتی در شبکه
۱۶۵	توسعه طرح تنظیم خانواده
۱۶۵	تاریخچه تنظیم خانواده در ایران
۱۶۸	رشد سریع جمعیت پس از پیروزی انقلاب اسلامی
۱۷۰	توجه جامعه و مسئولین بر لزوم طرح تنظیم خانواده
۱۷۳	اقدامات انجام شده
۱۷۵	دستاوردهای بین‌المللی طرح
۱۷۶	نتایج طرح تنظیم خانواده در گذر زمان
۱۷۷	زنگ خطر
۱۷۸	طرح بهداشت روان
۱۷۸	تجربه استان اصفهان در ادغام بهداشت روان
۱۷۹	توسعه بهداشت روان در سطح کشور
۱۸۰	چالش بیماری‌های غیر واگیر
۱۸۱	غربالگری برای تالاسمی
۱۸۲	کنترل کم‌کاری تیروئید نوزادی
۱۸۵	توسعه خدمات بهداشتی در شهرها
۱۸۶	توسعه آزمایشی شبکه‌های بهداشت در مناطق جنوبی تهران
۱۸۸	طرح رابطان بهداشتی
۱۹۱	به‌روز رسانی فعالیتهای خانه‌های بهداشت

از زیج سلامت تا فن آوری اطلاعات و پرونده الکترونیک سلامت.....	۱۹۱
رکود در توسعه طرح شبکه‌های بهداشتی	
تفاوت دیدگاه‌های مسئولان.....	۱۹۵
تعارض تجربه و نشاط.....	۱۹۹
عدم به‌روزرسانی خدمات بهداشتی اولیه.....	۲۰۱
عدم توجه به تغییرات جمعیتی.....	۲۰۲
عدم وجود ثبات و قاطعیت در مدیریت توسعه شبکه‌های بهداشتی.....	۲۰۳
فقدان نظریه پردازی.....	۲۰۴
حضور تمام وقت دست‌اندرکاران در محیط وزارت خانه.....	۲۰۴
پیش‌پای‌ی علل حقیقت و رکود توسعه بهداشت عمومی در کشور	
عوامل انسانی.....	۲۰۷
رهبری طرح.....	۲۰۷
تیم مدیریتی و تخصصی توانمند.....	۲۰۸
تربیت و بازآموزی بهر.....	۲۰۹
ایجاد مبانی نظری.....	۲۰۹
پشتکار هدفمند.....	۲۱۰
عوامل راهبردی.....	۲۱۰
تغییر سیاست‌ها.....	۲۱۰
سیاست‌های سایه.....	۲۱۱
دیدگاه کارشناسی، دیدگاه سیاسی.....	۲۱۱
ارتباط با سازمان‌های بین‌المللی.....	۲۱۲
گفتمان‌سازی.....	۲۱۳
ادغام آموزش پزشکی.....	۲۱۳
عوامل ساختاری.....	۲۱۳
نظام مدیریت طرح.....	۲۱۳
اقتصاد سلامت و هزینه‌ها.....	۲۱۴
تشکیل وزارت رفاه.....	۲۱۴
خاتمه.....	۲۱۵

پیوست

متن مصاحبه با آقای دکتر هافدن ماهلر (رئیس وقت سازمان جهانی بهداشت) در خصوص کنفرانس بین‌المللی آلماتا.....	۲۱۸
ترجمه فارسی متن سخنرانی پروفسور کامران باقری لنکرانی در کنفرانس مراقبت بهداشتی اولیه (PHC) در قطر - نوامبر ۲۰۰۸ وزیر وقت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ایران " ۳۰ سال پس از آلماتا " ..	۲۲۲
نمونه‌هایی از اسناد.....	۲۲۵
گزارشی از وضعیت طرح شبکه بهداشتی چنقرانو (سال ۱۳۵۸).....	۲۲۵
صفحاتی از نخستین بلوک‌های آموزش بهورزی.....	۲۳۴
عکس‌ها.....	۲۴۵

أَيُّهَا النَّاسُ، اسْتَضِيحُوا مِنْ شُعْلَةٍ مِصْبَاحٍ وَاعِظُوا مُتَعِظٍ
ای مردم، چراغ دل را از نور گفتار گوینده با
عمل، روشن سازید. (نهج البلاغه، خطبه ۱۰۵)

بررسی دیدگاه‌های اندیشمندان، حکما و فلاسفه تاریخ نشان می‌دهد که قریب به اتفاق آنان، تجربه را عامل دانایی و رهایی از جهالت، ابزاری برای رشد و نجات و نیز آموزگار همیشگی بشر به‌شمار آورده‌اند و صاحبان تجارب را صاحب منزلت و قرب دانسته‌اند. جهان امروز نیز به‌رغم رشد و توسعه بسیار و نیز پویایی و تحول مداوم، خود را از دانش و تجربه دیگران بی‌نیاز نمی‌داند. در نیای امروز دارائی سازمان‌ها، سرمایه فکری و دانش اندوخته آن‌ها می‌باشد. ترویج و تسهیل تولید دانش نوآوری، شناسایی دانش ایجاد شده در سطوح مختلف سازمانی و حفظ و نگهداری و گسترش آن در سطح کل سازمان فرآیندی است که به‌عنوان مدیریت دانش در سطح سازمان مطرح است. اعتبار تکرار اشتباهات گذشته، ایجاد امکان بهبود روش‌های موجود و همچنین تکرار و استمرار روش‌های مناسب بخشی از فواید حاصل از استقرار به‌کارگیری چنین فرآیندی در سازمان، می‌باشد.

نظام سلامت کشورها، از حوزه‌هایی است که به لحاظ محوریت کارشناسی، حداقل در مباحث تئوری کمتر متاثر از سلیقه‌های سیاسی بوده است. ارزش سلامت، اهمیت عدالت و اخلاق در سلامت، پوشش همگانی، تولید واحد و مباحث این چنینی از موضوعاتی نیستند که محل چالش کارشناسی باشند. هرچند بر سر برخی راه‌ها، روش‌ها و یا مجریان اختلاف نظر وجود داشته، دارد و خواهد داشت اما اصل رویکردها جهت گیری‌ها معمولاً محل نزاع نبوده‌اند.

اتفاق بسیار مبارکی که در بهار سال ۹۳ رخ داد، ابلاغ سیاست‌های کلی سلامت توسط رهبر فرزانه انقلاب اسلامی بود. این ۱۴ بند چارچوبی جامع برای سیاست گذاری سلامت محسوب میشوند که هم مبتنی بر فرهنگ و ارزش‌های اصیل دینی‌اند و هم با توجه به تجربیات موفق ملی و جهانی برای حل مهمترین چالش‌های حوزه سلامت کشورمان، تعیین مسیر نموده‌اند.

اکنون بر همه دست اندرکاران این حوزه است که با تشریک مساعی یک و دل یک جان

به اجرایی شدن این سیاست‌ها بیندیشند و این مهم با تکیه بر تجربیات گذشته حتماً سهل‌تر خواهد بود.

توجه به تجربیات گذشتگان در نظام سلامت کشور ما ایده جدیدی محسوب نمی‌شود، اما مستند سازی این تجارب به صورت موضوعی، کاری است که کمتر بدان پرداخته شده است. در زمان مسئولیت اجرایی ما در وزارت بهداشت، تلاش‌هایی در این جهت انجام شد که متأسفانه با تغییر مسئولیت‌ها به انتها نرسید. یکی از این اقدامات واکاوی تجربه تشکیل شبکه بهداشتی کشور بود که در تلاشی شبانه روزی طی چند ماه در سال ۱۳۸۷ انجام شد. این کتاب به عنوان دب‌آورد این پروژه، به بازنمایی تجارب دست‌اندرکاران طرح توسعه شبکه‌های بهداشتی کشور می‌پردازد. طرحی که با توجه به ابعاد و دستاوردهای آن چه در سطح ملی و چه در سطح بین‌المللی، دانش بسیاری را در دل خود نهفته دارد که استخراج و بهره‌گیری از این دانش، چراغ راهی برای اقدامات پیش‌روی نظام سلامت کشور خواهد بود.

بدیهی است که بیان ابعاد گسترده دانش و تجارب چنین طرحی در قالب صفحات این کتاب، نمی‌گنجد و این مجلد، تنها دریچه‌ای برای یافتن سرخ‌های تعریف، تدوین و توسعه چنین اقدام عظیمی در کشور می‌باشد. بدین ترتیب مدیران، تصمیم‌گیرندگان و سیاست‌گذاران در سطوح مختلف، دانشجویان و جوانان نوپای تجربه، پژوهشگران و دانشگاهیان با دستیابی به عصاره این تجربیات عملی، می‌توانند مشکلات فوری اقدامات آتی خود و برخی از راهکارهای مناسب مواجهه با آن‌ها را بشناسند.

امروز که در حال آماده سازی نهایی متن کتاب هستیم، باسلاف برخی از صاحب نظرانی که نامشان زینت بخش این کتاب است در بین ما نیستند و فقدانشان خسارت بزرگی برای نظام سلامت میهن عزیزمان به بار آورده است. اما لا اقل این خوشحالی وجود دارد که برخی از تجارب ارزشمندان را در این نوشتار منتشر می‌کنیم. روان در گذشتان شاد و عمری بی‌ماندگان مستدام.

در تدوین این اثر دوستان فراوانی همفکری و همراهی داشتند که جا دارد نام‌های همه آن‌ها به ویژه خانمها دکتر فاطمه طالی، زهرا بهادری، ناهید کریمی، ناهید ملکوتی، فاطمه کشمیر، پرستو نهاوندی، سمیه سیه‌سرانی، لیلا احمدی و آقایان دکتر سید محمدرضا واعظ مهدوی، دکتر محمدحسین ملک‌مدنی، مهندس سید محسن رهنما فرد، مهندس محمدحسین رضازاده مهریزی، مهندس حسین آب‌نیک، مهندس جمشید مهرابی، دکتر احمد فیاض‌بخش، دکتر علیرضا حسین‌تبار، مهندس پوریا قطره‌نهی، مهندس مجید شاکری، مهندس سید عمار پورصادق، سید حمزه نژادحسین، جواد عباسی، محمد عرفانی‌مهرو دکتر حسن جولایی سپاسگزاری کنیم.

امید است که این اقدام گامی باشد برای دستیابی به توانایی یادگیری در تمامی سطوح اجتماعی، سازمانی و فردی که بدون شک یکی از الزامات مهم تسریع روند حرکت ایران اسلامی به سوی تعالی و تمدن سازی می‌باشد.

به قلم آقای دکتر مرندی

بسم الله الرحمن الرحيم

خدا ای پادشاه که نعمت بی دریغ الهی - اسامی را عطا فرمود و کشور عزیزمان
را از بهترین مواهب آفرین برقرار داشت و در این راستا هر چه می داهید خدمت
امام (قدس سره الشریف) و خدمت آیت الله العظمی فاضل ای که خود را خدمت
ای است به هر چه می تواند و هر چه از خیر نصیب امت اسلامی گردد که
بخدمت خدا می رسد و عبادت کند از آن حبه است.
امام بزرگوار از آن حیثیت پرست خدای و بیست و شش مؤلف را به لایحه خدمت و کرامت
از محرمین و متضعین، روستای کهنه و بیست و شش عبادت که در خدمت ای یمن
اقتصادی - اجتماعی و به توفیق و کفایت می فرماید. بی شک و یاس و تردید دار که
با توفیق و فضل پرورده و در راستای آمل امرای امام هم و هم که است - در این
سراسر کشور گسترش یافت. هر چند این اقدام در زمانه ستمین شرایط یعنی در اوج خدمت
تحمیلی و در سخت ترین مردم اقتصاد کشور و با کمترین نیروی انسانی و زیر شکنج آغز ستم، اما
نصایت الهی شامل حال گردد و ولایت الهی تا به آفرین و به خدمت ستم و ستم، ارتقا
تخصیص های به این کشور و در عین نام محمد بن اسماعیل ابرار و به فضل بن ابی طالب.

در حال حاضر به منظور ثبت گفتار به قصد یک اثر نظام معظم رهبری و دهانی
نسب به محاسن اجتماعی و دنیای و آلودگی مصرف دارا است به این برای به سازی و نهایی
کسریش و ارتقاء و تکامل و یک به این است - در این کشور و حاشی که در آن را که از خود و حیات این
طریق می توان یافت - به دلالت بر این در بعضی حال اقتصاد و فرهنگ و به مراقبت و این است
را به هر طریقی که می تواند به این راه را به نمود.

[illegible]

دائرة المعارف فردوسی
از این زحمت و علوم پزشکی

پیش‌گفتار

«... با به نتیجه رسیدن اقدامات توسعه بهداشت در کشور، شاخص‌های بهداشتی ما در سازمان جهانی بهداشت، سقوط چشم‌گیری داشت و کشور ما از وضعیت ایزوله بودن در سازمان جهانی بهداشت خارج شد. این موضوع باعث شد من که پیش‌تر از سوی وزرای سایر کشورها مأمور می‌شدم، به یک‌باره مرجع آن‌ها شوم و همه به‌سراغ من بیایند. حتی از آمریکای لاتین پیش من می‌آمدند تا از من کمک فکری بگیرند که چه کارهایی انجام دهند تا مرگ و میر در کشورشان کاهش یابد. این کار باعث افزایش آبروی کشور شده و موجب شد ما با کشورهایی که رابطه نداشتیم، حتی کشورهای عربی، ارتباط برقرار کنیم...»

این گوشه‌ای از سخنان دکتر سید علیرضا مرندي، یکی از پیشگامان توسعه بهداشت عمومی در ایران است. این جملات نشان‌دهنده توسعه شتابان و غیرقابل تصور بهداشت عمومی در ایران طی چند دهه اخیر می‌باشد. به یقین عوامل متعددی در روند این پیشرفت غرور آفرین نقش داشته‌اند که آگاهی از آن‌ها، چراغی برای اندیشه مسیر توسعه در این حوزه و جرقه‌ای برای آغاز حرکت‌های جدید خواهد بود.

بهبود وضعیت شاخص‌های بهداشتی در کشور، موهون تلاش‌های افرادی است که شاید هیچ‌گاه نامی از آن‌ها برده نشده باشد، ولی اثر اقدامات ایشان، به میلیون‌ها نفر از مردم ایران زندگی بخشیده است. هرچند آن‌چه ما می‌بینیم، اثرات اقدامات این بزرگان است، و لیکن دانش و تجارب آن‌ها که اندوخته سالیان متمادی خدمت آن‌هاست، گنجینه ارزشمندی است که تلاش برای حفظ و نشر آن، وظیفه مهمی است که سرمایه‌های ارزشمند برای آیندگان ایجاد خواهد نمود.

در نخستین گام، پس از جذب نیروهای متخصص و با تجربه در این حوزه، با توجه به اندوخته‌های دانشی پیشین گروه و بررسی مستندات علمی، روش‌نامه کسب و مستندسازی تجارب مدیران تدوین شد. در این روش‌نامه، جزئیات برنامه‌ای روند کار، روش‌های مورد استفاده و ابزارهای مورد نیاز ارائه و بدین ترتیب، نقشه راه تصویر و تصویب شد.

با انجام بررسی‌های اولیه مشخص شد که اگر بخواهیم تحولات نظام سلامت کشور را در گذشته شناسایی و اولویت‌بندی کنیم، توسعه شبکه‌های بهداشتی کشور را به قطع می‌توان مهم‌ترین اقدام در این حوزه نامید. بدین منظور، مستندات موجود در این زمینه تا حد امکان شناسایی شده و مورد مطالعه و کنکاش قرار گرفت. به موازات شناسایی ابعاد موضوع،

دست‌اندرکاران این طرح اعم از مدیران و کارشناسان شناسایی شده و تا حد امکان میزان نقش و اثرگذاری آن‌ها در پیش‌برد طرح مشخص شد.

شناسایی موضوع و دست‌اندرکاران، زمینه‌های مورد نیاز برای کسب دانش را فراهم آورد. از میان روش‌های مختلف کسب دانش و مستندسازی تجارب، با توجه به جایگاه، سن، تحصیلات، تعداد و ... افراد، برگزاری جلسات مصاحبه نیمه‌ساخت‌یافته به‌عنوان روش برتر انتخاب گردید. با توجه به شناختی که از ابعاد شخصیتی، زندگی‌نامه و سوابق این افراد وجود داشت، برنامه‌ریزی برگزاری جلسات مصاحبه صورت پذیرفت.

در این میان مشکلات عدیده‌ای در فرآیند برگزاری جلسات مصاحبه وجود داشت که باید تدابیری برای این موضوعات اندیشیده می‌شد. به‌عنوان مثال می‌توان از جایگاه‌های شغلی و محدودیت زمان غالب این افراد نام برد که هماهنگی برگزاری جلسات را با محدودیت‌های متعددی مواجه می‌ساخت. همچنین در مواردی، این بزرگان به‌دلیل فشارهای زیاد کاری در گذشته با بیماری‌هایی دست‌به‌پا می‌بودند. این موضوع باعث آن شد که برخی از جلسات منازل این بزرگان و در وضعیتی که نشان‌دهنده بستر بیماری بودند برگزار شود.

مانع مهم دیگر در این فرآیند آن بود که بسیاری از این عزیزان، بارها در گذشته زمان خود را برای بیان تجارب و دانش خود به گروه‌های دیگر صرف کرده بودند که به‌دلایل مختلف مانند ضعف در کارهای گذشته و یا بی‌نتیجه بودن اقدامات، دیگر تمایلی به صرف وقت گران‌بهای خود در این زمینه نداشتند.

باید اعتراف کرد که فرآیند این پروژه از زمان برنامه‌ریزی تا به پیش‌تر به‌طول انجامید، موضوعی که شاید در نگاه نخست چندان خوشایند نباشد و لازم باید اعتراف نمود که در ابتدای طرح، عظمت اقدامات انجام شده در حوزه توسعه بهداشت عمومی در کشور قابل تصور نبود. گام نهادن در این مسیر، حلقه‌هایی از این زنجیر را نمایان ساخت که قطعاً یکی از نکات مثبت این پژوهش محسوب می‌شود، چرا که بسیاری از این مطالب زیر لایه‌های غبار زمان مدفون شده بودند و بازیابی آن‌ها، هرچند زمان زیادی را به‌خود تخصیص داد، ولیکن ارزش‌های بسیاری را تولید خواهد نمود. بسیاری از مستندات که در ارتباط با این بزرگان و از میان مستندات ایشان به‌دست آمد، مستندات بسیار ارزشمندی بود که به‌عنوان بخشی از کار مورد مطالعه و تدقیق قرار گرفت.

در مرحله بعد، پس از مکتوب کردن تجربیات و چهار مرحله ویراستاری آن‌ها که آخرین مرحله آن پس از مطالعه متون توسط خود مدیران بوده، مستندات نهایی آماده شدند. البته موضوع توسعه شبکه‌های بهداشتی به‌عنوان بخشی از تجربیات مصاحبه‌شوندگان بوده است و در جلسات برگزار شده با ایشان سایر تجارب در سایر حوزه‌های نیز مستند شده است. از این‌رو، در گام بعدی، دانش ایشان در حوزه توسعه شبکه‌های بهداشتی پالایش شده و در کنار هم قرار گرفت.

پالایش مطالب مستند شده، یکی از کلیدی‌ترین اقدامات انجام شده در این پروژه محسوب می‌شود. در این فرآیند، دانش و تجارب کسب شده از دیدگاه‌های مختلف طبقه بندی شده و برای هر بخش از هر طبقه، نمایه‌سازی، اولویت‌بندی و ارزش‌گذاری صورت پذیرفت. در نخستین فصل این کتاب، برای برقراری ارتباط خواننده با راویان موضوعات کتاب، گزیده کوتاهی از زندگی‌نامه و سوابق اجرایی بعضی از مصاحبه‌شوندگان ارائه شده است. سپس در فصل دوم، به‌منظور آشنایی خواننده با پیشینه‌های تاریخی بهداشت در کشور، تاریخچه‌ای از اقدامات انجام شده در حوزه بهداشت عمومی کشور ارائه گردیده. بخش دوم کتاب، توسعه بهداشت عمومی در کشور را از زبان دست‌اندرکاران طرح بیان می‌کند. در آغاز وضعیت بهداشت عمومی و اقدامات انجام شده در این حوزه، در سال‌های پیش از پیروزی انقلاب اسلامی بیان گردیده.

سپس بیان وضعیت توسعه بهداشت عمومی در کشور در سال‌های پس از پیروزی انقلاب پرداخته شده است. موضوعاتی از قبیل واکسیناسیون سراسری، توسعه شبکه‌های بهداشتی کشور، بهره‌رسانی از خدمات در شبکه‌های بهداشتی، ساختار شبکه‌های بهداشتی-درمانی و رکود در توسعه شبکه بهداشت در این بخش ارائه شده است.

لازم به‌ذکر است، در میان بیان مصاحبه‌شوندگان، هر جا که نیاز به توضیحات تکمیلی بوده است، مطالبی ارائه شده است که برای آگاهی خواننده، تمامی مطالب بیان شده از سوی مولفان، به‌صورت ایتالیک* در میان مصاحبه‌شوندگان آمده است. برای آگاهی خواننده از گوینده مطالب، هرگاه در کنار موضوعی تصویر یکی از بزرگواران قرار گرفته باشد، بدان معناست که مطلب بیان شده از زبان آن بزرگوار است. در مطالب تا زمانی که تصویر بزرگوار دیگری نباید و یا مطالب به‌صورت ایتالیک درج شده‌اند، مربوط به آن بزرگوار خواهند بود.

در بخش سوم کتاب، بخشی از دانش استخراج شده از تجارب مستند شده را در قالب تحلیل ارائه شده است. این تحلیل‌ها بر مبنای مستندات موجود مطالعه و مطالب ارائه شده در جلسات تدوین شده‌اند که البته بخش اعظم آن‌ها در لابه‌لای مطالب، مندرج در کتاب آمده است. این تحلیل‌ها، در عمل دانشی است که از فحوای کلام تجارب استخراج شده و نشان‌دهنده مجموعه عوامل اثرگذار بر پیشرفت و رکود شبکه‌های بهداشتی کشور و ارتباط میان آن‌هاست.

به‌منظور ایجاد امکان استفاده هدفمند از محتوای دانش و تجارب کسب شده در این حوزه، محتوای کتاب به‌صورت چندرسانه‌ای و در قالب یک لوح فشرده نیز انشالله به زودی عرضه خواهد شد. در محتوای چندرسانه‌ای تلاش شده است تا با حد امکان

بهره‌گیری از ابزارهای مدیریت محتوا، امکان دسترسی به محتوای مورد نظر از مسیرهای گوناگون فراهم باشد. بدین ترتیب که با بهره‌گیری از یک ساختار درختی، امکان دستیابی سلسله‌مراتبی و هدایت شده به محتوای مورد نظر فراهم شده است. این دسترسی از مسیرهای دیگر مانند نمودار زمان‌نما، فهرست اعلام، جستجوی عناوین و جستجوی متن و ... نیز در اختیار مخاطب قرار گرفته است. هم‌چنین مستنداتی ارزشمند مانند تصاویر، منتخبی از ویدئوها و برخی از اسناد ارزشمندی که از کتابخانه‌های شخصی افراد جمع‌آوری شده‌اند نیز در این لوح فشرده وجود دارد.

در پایان، باید اقرار کرد که محتوای ارائه شده در این کتاب، تنها بیان‌گر قطره‌ای از دریای تلاش‌های ارائه شده برای بهبود وضعیت بهداشتی کشور است و هدف از ارائه آن، نشان دادن سرنخ‌هایی برای دستیابی به، شبه‌های وقایع و دانش نهفته در دل اقدامات انجام شده می‌باشد. به‌یقین در این مسیر افراد دیگر بودند داشته‌اند که با وجود محدودیت‌های مختلف امکان بهره‌گیری از نظرات آن‌ها به این سطح فراهم نشد و امید آن است که در گام‌های بعدی امکان بهره‌گیری از نظرات آن‌ها نیز فراهم باشد. باشد که مورد استفاده علاقمندان قرار گیرد.